

Nuo ko priklauso asmens savivertė?

Filosofas Leonidas Donskis dabartį yra pavadinęs visuotinės infliacijos laikais. Iš tiesų deficitu dabar tampa beveik viskas, kas maitina sielą, o ne kūną: gyvas žmonių bendravimas, neskubus pasisėdėjimas žiūrint į žvaigždėtą dangų ar tiesiog pabuvimas su pačiu savimi. Šiuolaikinio pasaulio viskuo persisotinusiam žmogui, pasak psichologų, yra sudėtinga pažinti savo psichologinį pasaulį bei nustatyti dvasinę jo vertę. Sumaterialėjusioje visuomenėje savivertę imama matuoti turėjimu, tačiau iš tiesų tai yra sudėtingas psichologinis mechanizmas, nusakantis asmens dvasinę vertę, pasireiškiančią buvimu (Erichas Fromas – turėjimo ir buvimo teorija^{*}). Mano nuomone, savivertę formuoja vaikystės pasaulio aplinka, o ją ugdo savirealizacijos galimybės.

Asmens savivertė priklauso nuo vaikystės patirčių. Asmenybės branda prasideda jau kūdikystėje, šiame jautriame psichikos formavimosi etape didelę įtaką daro šeima. Ji suteikia pirmąsias pamokas, padeda pažinti pasaulį bei yra Maslow piramidės poreikių tenkinimo garantas. Tradiciškai vaikystė vaizduojama lyg stebuklų metas bei rožinis pasaulis, tačiau neretai būna priešingai. Dažnai tėvai net neįsąmoningai žaloja gležną vaiko savivertę, pabrėždami jo trūkumus ir pamiršdami elementariai pagirti už pasiektus rezultatus. Būtent vaikystėje suformuotą žemą savivertę vaizduoja Vincas Mykolaitis-Putinas psichologiniame romane „Altorių šešėly“. Pasak Aldonos Ruseckaitės, pats Putinas iš mažystės dienų atsinešė nuolankumą ir nepasitikėjimą savimi – žemą savivertę. Tam, kaip ir pagrindinio romano veikėjo Liudo Vasario psichiniam formavimuisi, įtaką darė stiprios geležinės valios tėvo ir jautrios, giliai tikinčios motinos replikos, kad yra per mažai judrus, nesimpatingas. Mažam Liudukui girdint, tėvai prognozavo, jog iš jo išaugs netikėlis, todėl jis ėmė nemėgti savęs, tapo liguistai jautrus. Toks vaikystės patirčių suformuotas nevisavertiškumo kompleksas paskatino Liudą rinktis tėvų primestą kunigo profesiją, nors tam pašaukimo nejuto (kaip ir pats Putinas). Žema savivertė seminarijoje atsiskleidė vienišumu, baukštumu ir nuolankumu (scena, kai Vasaris buvo perkeltas atgal į labirintą). Nevisavertiškumo kompleksas, pasak egzistencialistų, trukdo asmeniui jaustis saugiam (saugumas vienas svarbiausių žmogaus poreikių) ir pasitikinčiam savimi. Tai verčia jį atsiskyrėliu paribio žmogumi. Savivertės formavimas yra amžinas darbas su savimi, tačiau pagrindą tam suteikia artimieji, kurie lydi nuo atsiradimo pradžios. Taigi asmens savivertė priklauso nuo vaikystės potyrių.

Be to, asmens savivertė priklauso nuo galimybės save realizuoti. Primityvios būties žmogui pakanka tenkinti vien fiziologinius Maslow piramidės poreikius, tokius kaip oras, maistas, miegas. Šiame id (pagal Froidą – malonumų principas^{*}) valdomame lygmenyje žemos savivertės žmogus jaučiasi saugus. Tačiau, jei vaikystėje suformuoti savivertės pamatai stiprūs, žmogus nesąmoningai siekia savirealizacijos (aukščiausios Maslow piramidės pakopos, kurią pasiekęs žmogus jaučia pilnatvę). Būtent aukštą savivertę užtikrinančią savirealizaciją vaizduoja neoromantikė Marija Pečkauskaitė (slapyvardžiu Šatrijos Ragana) apysakoje „Sename dvare“. Marija Pečkauskaitė save realizavo per pagalbą artimui, o religinį altruizmą paveldėjo iš motinos, kadangi ji Marijai buvo geriausias artimo meilės pavyzdys. Pagrindinė apysakos veikėja Marija Daugirdienė (biografinė sutaptis – abi Marijos) taip pat stovėjo visa galva aukščiau už savo luomo atstovus bajorus, nes nepaisydama titulo ėjo pas vargstančius su šiltu maistu, tvarsčiais ir geru žodžiu. Suteikdama pagalbą artimui, mamatė jautėsi reikalinga, realizuodavo save, o tai padėjo jos savivertei išlikti aukštai. Vyras neretai ant jos pykdavo, kad ji prasta šeiminkė, per savo luošus ir ligotus užmirštanti pareigas šeimai ir dvarui. Tačiau Marija jautė, kad, dirbdama vien tokius darbus, jaustųsi savanaudiškai ir nepilnavertiškai, nes gyventi tik vyriui ir vaikams – ne jai (pati Šatrijos (500) Ragana pasirinko nekurti šeimos ir atsiduoti darbui dėl kitų). Lietuvių filosofas Arvydas Šliogeris teigė, jog iš santykio su savimi kyla santykis su Kitu, o iš gebėjimo bendrauti su artimu formuojasi požiūris į save. Tad žmogaus galimybė realizuoti save priklauso nuo visuomenės, o gebėjimas realizuotis leidžia formuotis aukštai savivertei. Taigi, asmens savivertei svarbią įtaką daro savęs realizavimo galimybės.

Apibendrinama galiu teigti, jog Leonidas Donskis sutelkia dėmesį į dvasinį visuomenės sumaterialėjimą, kuriame net savivertę mėginama matuoti turėjimu ir pinigine gausa. Tačiau žmogaus psichologinė prigimtis nesikeičia tūkstantmečiais, todėl dvasinės savivertės maskuoti primityviais gyvenimo blizgučiais nėra įmanoma. Ji priklauso nuo įvairių vaikystės potyrių ir savęs realizavimo galimybių.

* *Žvaigždute pažymėti turinio trūkumai*
